

הפסקת החמצן האקדמי

דן בן-דוד

במדינה שבה ההיסטוריה נחשבת לרבעון האחרון והעתיד הוא הרבעון הבא, מי בכלל מחבר בין הנקודות? כשזו תפיסת העולם, לא מפתיע שאין חזון ואין אסטרטגיה. כך מתגלגלת המדינה מרבעון לרבעון, משנה לשנה, מעשור לעשור. כך הגענו עד הלום. לגבי ההמשך, שאלוהים ישמור, כי לא בטוח שאנחנו נוכל.

בעולם ההולך ונפתח, שבו גוברת התחרות עם המדינות המפותחות – והיא רק מתחילה עם הענקיות המתעוררות במזרח – ישראל לא תוכל להתמודד בכמויות כח האדם או במשאבים העומדים לרשות המתחרים. אם אין בכך די, אנו חיים באזור שבו גוברים שוב קולות הקוראים להכחדתה של ישראל, קולות המגובים בכמויות של אנשים ומשאבים במימדים שאליהם לעולם לא נוכל להגיע. בשני המישורים החיוניים כל כך לעתידנו, המפתח להישרדות – שלא לדבר על שגשוג – אינו כמות אלא איכות.

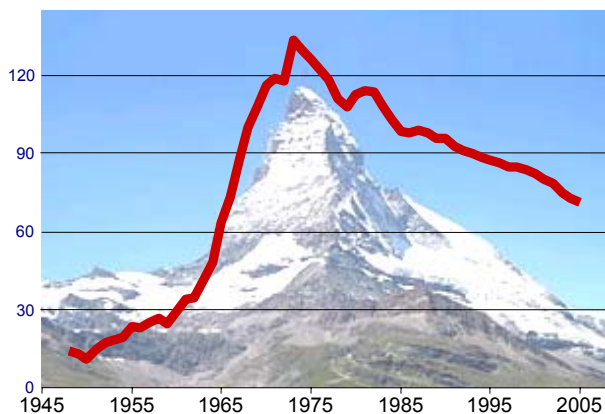
קטרי האיכות הן האוניברסיטאות. שם נוצר ידע עבור הדור הנוכחי ושם מתחנך הדור הבא שינהיג ויננוט את המדינה, יוביל את כלכלה, יחזק את חומת המגן, יעשיר את התרבות ויעביר את הידע הנצבר לדורות הבאים. באילוצים הקיימים, ישראל אינה יכולה להסתפק בהגעה לחזית הידע האנושית. אנו נדרשים למצוא את הדרך לפרוץ אותה פעם אחר פעם כדי לשמר את היתרון היחסי שלנו בתחומי הכלכלה והבטחון. אם ידע הוא החמצן של מדינה נטולת אמצעים אחרים, אז האוניברסיטאות הן המקור העיקרי לחמצן זה.

בעשורים הראשונים לקיומה, הצליחה ישראל ליצור יש מאין בקנה-מידה היסטורי. היא נטעה את השורשים, השקתה אותם מתוך המשאבים הדלים שעמדו לרשותה, ופיתחה את אחת ממערכות ההשכלה הטובות, החשובות והמצליחות בעולם.

אך באמצע הדרך, המדינה – שהפכה בינתיים לעשירה בהרבה – שינתה את עדיפויותיה הלאומיות מקצה לקצה. במחצית השניה של חייה הקצרים, ישראל הניחה להשכלה הגבוהה לנבול במדבר התודעתי.

סגל בכיר באוניברסיטאות ישראליות

לכל 100,000 איש, 1948-2006

מקור: דן בן-דוד, "ניקוי ראש: בריחת מוחות אקדמאיים מישראל", 2008. עיבוד נתונים של הלמ"ס ו"ת.ת.

מ-1950 ועד 1973, גדלה אוכלוסית ישראל פי שתיים וחצי – ומספר אנשי הסגל לכל תושב גדל פי 12. המהפך בעדיפויות הלאומיות שחל בשנות השבעים נראה בבירור בתרשים, הדומה לצללית של הר המטרהורן. תחילה עליה תלולה במאמץ רב, ומאז שנות השבעים, גלישה חופשית במורדות הימניים. בזמן שהאוכלוסיה יותר מהכפילה את עצמה, מספר משרות הסגל הבכיר גדל ב-12% בלבד (31% אם כוללים את המכללות). היום, יש בטכניון – המוסד שאמור להימצא בחזית מהפכת ההיי-טק – משרה אחת בלבד יותר מאשר ב-1973. בשתי ספינות הדגל של האקדמיה, האוניברסיטאות העברית ותל-אביב, מספר המשרות הסגל הבכיר ירד ב-14% וב-21%, בהתאמה. במונחי תושב, מספר המשרות האוניברסיטאיות בישראל היום הוא כמחצית ממה שהיה ב-1973.

דור שלם של בוגרים מצטיינים ננטש בחוץ. לבריחת המוחות בתחומים מסוימים יש הסברים אחרים/נוספים, אך אין זה מקרי שלאחוז הישראלים הנמצאים היום באוניברסיטאות המובילות בעולם – ולא כאן – אין אח ורע.

מצוינות אנושית אינה משאב מותרות שאפשר להמר על הישרדותו במדבר התודעתי. מי שמייבש את מקור החמצן יכול לצפות לקשיי נשימה חמורים בעתיד.